

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ РИНКОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ НА РОЗВИТОК МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

© 2016 БАЛАНОВИЧ А. М.

УДК 334.02:658

Баланович А. М. Методичний підхід до визначення впливу ринкових тенденцій на розвиток машинобудівних підприємств

У статті запропоновано методичний підхід до визначення впливу ринкових тенденцій на розвиток промислових підприємств, який передбачає використання широкого діапазону методів аналізу, а саме: розрахунок інтегрального коефіцієнта розвитку підприємства на основі адитивної згортки отриманих у результаті факторного аналізу показників та їх навантажень; групування промислових підприємств за орієнтацією збуту та за потужністю виробничого потенціалу за допомогою кластерного аналізу; побудова кореляційно-регресійних моделей для кожного сформованого кластеру. Реалізація запропонованого підходу на підприємстві дозволить забезпечити комплексність та цілісність стратегічного управління, простежити взаємозв'язок внутрішньоорганізаційних процесів менеджменту та кон'юнктурних коливань на ринку. Використання даного підходу дозволить не тільки виявити тенденції, що відбуваються на ринку, та проранжувати значимість цих змін, виділяючи найбільш впливові, але й розробити відповідні рекомендації щодо стратегічного управління на вітчизняних машинобудівних підприємствах.

Ключові слова: ринкові тенденції, вплив ринкових тенденцій, розвиток, машинобудівні підприємства.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 13.

Баланович Анна Миколаївна – викладач кафедри менеджменту та бізнесу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

УДК 334.02:658

Баланович А. Н. Методический подход к определению влияния рыночных тенденций на развитие машиностроительных предприятий

В статье предложен методический подход к определению влияния рыночных тенденций на развитие промышленных предприятий, который предусматривает использование широкого диапазона методов анализа, а именно: расчет интегрального коэффициента развития предприятия на основе аддитивной свертки полученных в результате факторного анализа показателей и их нагрузок; группировка промышленных предприятий по ориентации сбыта и по мощности производственного потенциала с помощью кластерного анализа; построение корреляционно-регрессионных моделей для каждого сформированного кластера. Реализация предложенного подхода на предприятии позволит обеспечить комплексность и целостность стратегического управления, отследить взаимосвязь внутриорганизационных процессов менеджмента и конъюнктурных колебаний на рынке. Использование данного подхода позволит не только выявить тенденции, происходящие на рынке, и проранжировать значимость этих изменений, выделяя наиболее влиятельные, но и разработать соответствующие рекомендации по стратегическому управлению на отечественных машиностроительных предприятиях.

Ключевые слова: рыночные тенденции, влияние рыночных тенденций, развитие, машиностроительные предприятия.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Библ.:** 13.

Баланович Анна Николаевна – преподаватель кафедры менеджмента и бизнеса, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харьков, 61166, Украина)

UDC 334.02:658

Balanovych A. M. The Methodical Approach to Determining the Impact of the Market Trends as to Development of Machine-Building Enterprises

The article proposes the methodical approach to determining the impact of the market trends on development of the industrial enterprises, which provides for the use of a wide range of methods for analysis, namely: calculation of the integral factor of enterprise development based on additive folding of the indicators derived from the factor analysis and their loading; grouping of industrial enterprises by the marketing orientation and by the capacity of the production potential using the cluster analysis; building the correlative-regression models for each of the formed clusters. Implementation of the proposed approach at enterprise will provide complexity and integrity of the strategic management, trace the interrelation of the internal management processes and the conjuncture fluctuations in the market. Usage of this approach will provide not only identifying the trends occurring in the market and ranking the significance of these changes, allocating the most powerful ones, but also developing the appropriate recommendations as to the strategic management for the domestic machine-building enterprises.

Keywords: market trends, impact of market trends, development, machine-building enterprises.

Fig.: 1. **Tbl.:** 1. **Bibl.:** 13.

Balanovych Anna M. – Lecturer of the Department of Management and Business, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

Сучасні трансформації у сфері діяльності суб'єктів ринку нерозривно пов'язані зі змінами зовнішнього середовища. Вітчизняні підприємства відчують на собі зростаючий вплив зовнішніх чинників, динаміка яких має здебільшого непередбачуваний характер. Своєю чергою, недооцінка фактора невизначеності може призвести до вибору стратегії, яка не дозволяє підприємству не тільки захиститися від загроз з боку конкурентів, але й використати свої унікальні можливості. Тому в умовах підвищення динамізму ринку товарів і послуг виникає об'єктивна необхідність не тільки прогнозування існуючих ринкових тенденцій, але й виявлення їх впливу на розвиток промислових підприємств.

Науково-теоретичні аспекти стратегічного управління, основою якого є стратегія розвитку підприємства, обґрунтовано в роботах відомих вчених, а саме: Н. Аванесової [1], В. Гончарова [4], М. Кизима [10], І. Максименка [7], В. Оберемчука [8], Т. Степанової [11], В. Пономаренка [10], О. Тридіда [10] тощо. Незважаючи на широкий спектр наукових напрацювань з цієї проблематики, питання виявлення впливу саме ринкових тенденцій на розвиток промислових підприємств залишаються недостатньо розкритими.

Метою даної статті є розробка методичного підходу щодо визначення впливу ринкових тенденцій на розвиток машинобудівних підприємств (на прикладі Харківського регіону). Для досягнення поставленої

мети було визначено та вирішено такі завдання: обґрунтувати етапи методичного підходу до визначення впливу ринкових тенденцій на розвиток машинобудівних підприємств; провести групування досліджуваних підприємств за орієнтацією збуту та потужністю виробничого потенціалу.

Визначення впливу ринкових тенденцій є одним із важливих аспектів обґрунтування напрямів розвитку підприємства. Необхідність проведення аналізу ринкових тенденцій обумовлюється потребою в урахуванні характеру впливу факторів (як позитивного, так і негативного) при формуванні, реалізації та коригуванні стратегії розвитку підприємства. Отже, обґрунтування стратегії розвитку повинно відбуватися з урахуванням ринкової ситуації та наявних ресурсів у підприємства для її реалізації. Тобто важливе значення має дослідження як зовнішнього середовища (аналіз ринкових тенденцій), так і внутрішнього (аналіз фінансових, матеріальних, техніко-технологічних, кадрових, інформаційних ресурсів). З огляду на це, було запропоновано методичний підхід до визначення впливу ринкових тенденцій на розвиток машинобудівних підприємств (рис. 1).

Особливістю даного підходу є не тільки використання широкого діапазону методів аналізу (факторного, кластерного та кореляційно-регресійного), але й урахування орієнтації збуту підприємств (місцевий, національний чи зовнішній ринок), що дозволить у подальшому більш чітко та коректно обґрунтувати стратегічні напрями розвитку досліджуваних підприємств. Окрім цього, реалізація запропонованого підходу на підприємстві дозволить забезпечити комплексність та цілісність стратегічного управління, простежити взаємозв'язок внутрішньоорганізаційних процесів менеджменту та кон'юнктурних коливань на ринку.

Отже, процес визначення впливу ринкових тенденцій на розвиток машинобудівних підприємств складається з чотирьох етапів.

Перший етап включає комплексну оцінку рівня розвитку промислових підприємств. З метою нівелювання існуючих недоліків більшості проаналізованих підходів до оцінки розвитку підприємства було вдосконалено методичний підхід до оцінки рівня розвитку промислового підприємства, схема якого має таку послідовність:

1. *Підготовча стадія* – аналіз тенденцій розвитку промислових підприємств. Даний етап передбачає постановку мети оцінки розвитку промислових підприємств і визначення її критеріїв, формування системи кількісних і якісних показників, обґрунтування методу статистичного аналізу для проведення дослідження.

2. *Основна стадія* – оцінка рівня розвитку промислових підприємств. Включає формування початкових показників для проведення факторного аналізу, виключення змінних, що мають незначне навантаження, виявлення значимих факторів, які обґрунтовано за допомогою критерію «кам'янистого насипу», розрахунок інтегрального коефіцієнта розвитку підприємства на основі адитивної згортки отриманих у результаті факторного аналізу показників та їх навантажень.

3. *Заклучна стадія* передбачає виявлення тенденцій і закономірностей розвитку досліджуваних промислових підприємств, розробку заходів, спрямованих на підвищення рівня їх розвитку.

Результат діяльності будь-якого підприємства залежить від побудови ефективної збутової політики, яка, своєю чергою, залежить від точності прогнозування динаміки ринків збуту. Тому групування досліджуваних підприємств за орієнтацією їх збуту (місцевий, національний чи зовнішній ринок) і потужністю виробничого потенціалу є наступним важливим етапом. Це необхідно для коректного обрання показників аналізу ринкових тенденцій та більш точного визначення сили їх впливу на розвиток кожної групи підприємств, що дозволить врахувати особливості їх функціонування та сконцентруватися на них. Так, підприємствам, що діють на локальних ринках, необхідно визначати динаміку місцевого ринку та проектувати розвиток світових тенденцій на локальний ринок. Перед підприємствами, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, стоїть складніше завдання, що вимагає оцінки більшої кількості факторів: необхідно оцінити вплив факторів внутрішнього та світового масштабу, діючих на галузь. Своєю чергою, підвищення точності оцінки розвитку ринкових тенденцій дозволить машинобудівним підприємствам максимально швидко координувати і, за потреби, коригувати види й обсяги виробленої продукції відповідно до ринкових тенденцій. Групування досліджуваних підприємств машинобудування Харківського регіону за орієнтацією збуту представлено в табл. 1.

Результати групування свідчать про переважання орієнтації збуту досліджуваних машинобудівних підприємств на національний та зовнішній ринки. Це доводить необхідність урахування факторів внутрішнього та світового масштабу, діючих на галузь машинобудування. Зазначимо також, що ПАТ «ХЗЕМВ-1» надає в оренду й експлуатацію власне чи орендоване нерухоме майно, тому воно й орієнтовано на місцевий ринок. Що стосується ПрАТ «ХЗШП», то дане підприємство займається переважно виробництвом інструментів. З огляду на те, що ці підприємства належать до машинобудівних, але теперішня їх діяльність не спрямована на виробництво машин та обладнання, вважаємо за потрібне їх вилучити з подальшого аналізу з метою коректного формування практичних рекомендацій стосовно обрання напрямків стратегічного розвитку, що будуть базуватися на врахуванні впливу ринкових тенденцій.

Далі необхідно провести групування досліджуваних підприємств за потужністю їх виробничого потенціалу. Для вирішення цього завдання пропонуємо використати кластерний аналіз, який дозволить згрупувати досліджувані підприємства за визначеними ознаками. Так, Т. Терентьева [12] пропонує визначати «масштабність» діяльності підприємства з використанням показників обсягу реалізації, вартості активів, обсягу капіталу та обсягу прибутку. Інші вчені-науковці [3; 13] масштабність діяльності підприємства обґрунтовують за допомогою обсягу виробництва, чисельності працівників та виробничих фондів.

Рис. 1. Схема методичного підходу щодо визначення впливу ринкових тенденцій на розвиток машинобудівних підприємств

Отже, в основу класифікації підприємств, яка дозволить їх розподілити на три групи за потужністю виробничого потенціалу (малі, середні, великі), було закладено такі ознаки: чисельність персоналу, вартість активів, розмір власного капіталу, чистий прибуток. Це сприятиме визначенню масштабу їх діяльності та можливості в подальшому сформувати відповідні рекомендації щодо напрямів їх розвитку.

Наступним етапом у запропонованій схемі є визначення та обґрунтування показників аналізу ринкових тенденцій, який включає узагальнення проведених досліджень покупців, конкурентів і ринку. Для виявлення та узагальнення основних ринкових тенденцій було використано такі показники: коефіцієнт зростання ВВП, коефіцієнт інфляції, індекс споживчих цін, коефіцієнт зниження інвестицій в основний капітал, відсоток пря-

мих іноземних інвестицій у промисловість, коефіцієнт підвищення цін на енергоресурси, коефіцієнт безробіття в промисловості тощо.

Результати аналізу ринкових тенденцій свідчать про незадовільний стан у машинобудівній галузі, що є наслідком таких проблем: застарілість і низький технічний рівень основних фондів; недостатній рівень платоспроможності товаровиробників; зниження попиту на внутрішньому ринку; зниження світової інвестиційної діяльності, що призвело до скорочення зовнішнього попиту на вітчизняну продукцію; різке подорожчання зовнішніх фінансових ресурсів і жорсткість умов їх залучення; відсутність підтримки та належного контролю і регулювання за діяльністю монополістів і посередників з боку держави; недосконалість механізму кредитування;

Групування досліджуваних підприємств машинобудування за орієнтацією збуту

Машинобудівні підприємства	Вид економічної діяльності	Ринки збуту	Орієнтація збуту підприємства
ПАТ «ХЗЕМВ-1»	Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна	Харківська область	Місцевий ринок
ПрАТ «ХЗШП»	Виробництво інструментів	Україна, Харківська область	Місцевий та національний ринок
ПАТ «ХТЗ»	Виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства	Україна, Росія, Казахстан, деякі країни СНГ	Національний та зовнішній ринок
ПАТ «Завод Фрунзе»	Виробництво устаткування і машин для сільського та лісового господарства	Україна, Білорусь	
ПАТ «Турбоатом»	Виробництво двигунів і турбін, крім авіаційних, автотранспортних і мотоциклетних двигунів	Україна, Вірменія, Казахстан, Грузія, Угорщина, Індія, Мексика, Росія, Болгарія, Таджикистан	
ПАТ Завод «Південкабель»	Виробництво ізоляованого проводу та кабелю	Україна, Росія та інше зарубіжжя	
ПАТ «Електромашина»	Виробництво електродвигунів, генераторів і трансформаторів	Україна, Росія, Киргизія, Казахстан, Болгарія, В'єтнам, Німеччина, Грузія	
ПАТ «Червоний жовтень»	Виробництво обладнання для виготовлення будівельних матеріалів та запчастин для обладнання	Україна, країни СНД	
ПАТ «ХМЗ «Світло шахтаря»	Виробництво машин і устаткування для добувної промисловості та будівництва	Україна, Білорусь, Росія, Польща	
ПАТ «ХАРП»	Виробництво підшипників, зубчастих передач, елементів механічних передач і приводів	Україна, Росія, Білорусь, Італія, Єгипет	
ПрАТ «Завод «Трансв'язок»	Виробництво іншого електричного устаткування	Україна, Латвія, Казахстан, Болгарія, Литва	
ПАТ «ХАРТРОН»	Виробництво систем управління ракетними комплексами і космічними об'єктами, блоків для управління атомних електростанцій тощо	Україна, Росія та інше зарубіжжя	
ПАТ «ХАРВЕРСТ»	Виробництво металообробних машин	Україна, Росія, Білорусь	
ПАТ «ХЕЛЗ «Укрелектромаш»	Виробництво електродвигунів, генераторів і трансформаторів	Україна, Казахстан, Росія, Узбекистан	
ТОВ «Лозівський ковальсько-механічний завод»	Виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства	Україна, Росія, країни СНГ	

Джерело: складено за [9].

значна витратність виробництва; зниження інноваційної активності вітчизняних промислових підприємств; значний відтік висококваліфікованих кадрів тощо.

Тому для стабільного функціонування промислових підприємств завдяки подоланню зазначених проблем в умовах економічної нестабільності та невизначеності необхідні такі дії: активізація заходів, спрямованих на поліпшення структури ресурсного потенціалу машинобудівних підприємств; державне стимулювання про-

цесу технічного та технологічного оновлення виробничих фондів; підйом рівня механізації й автоматизації всіх стадій виробничого процесу; розвиток пріоритетних галузей виробництва машинобудівного комплексу країни.

Використання кореляційного та регресійного аналізу для побудови комплексу моделей виявлення джерел зміни інтегральної оцінки розвитку підприємств є останнім етапом, який дозволить визначити характер зв'язків, кількісно оцінити тісноту залежності та силу впливу

конкретних факторів на результат. Даний етап має таку послідовність: вибір прийому побудови рівняння та обґрунтування його виду; перевірка отриманих значень коефіцієнта множинної кореляції, детермінації та критерію Фішера на адекватність та статистичну значимість; економічна інтерпретація отриманих результатів.

ВИСНОВКИ

Запропоновано методичний підхід до визначення впливу ринкових тенденцій на розвиток промислових підприємств, який, на відміну від існуючих, передбачає використання широкого діапазону методів аналізу, а саме: розрахунок інтегрального коефіцієнта розвитку підприємства на основі адитивної згортки отриманих у результаті факторного аналізу показників та їх навантажень; групування промислових підприємств за орієнтацією збуту та за потужністю виробничого потенціалу за допомогою кластерного аналізу; побудова кореляційно-регресійних моделей для кожного сформованого кластера. Використання даного підходу дозволить не тільки виявити тенденції, що відбуваються на ринку, та проаналізувати значимість цих змін, виділяючи найбільш впливові, але й розробити відповідні рекомендації щодо стратегічного управління на вітчизняних машинобудівних підприємствах. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Аванесова Н. Е., Марченко О. В.** Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади: монографія. Харків, 2015. 195 с.
2. **Афанасьєв Б. В.** Економіка підприємств машинобудування України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Економічні науки». 2014. Вип. 8. Ч. 7. С. 71–74.
3. **Геєць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С., Черняк О. І.** Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. 239 с.
4. **Гончаров В. М., Макаренко Н. В.** Формування стратегії управління розвитком промислового підприємства на основі показників ефективності: монографія. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Дала, 2007. 136 с.
5. **Денисов В. Т., Грищенко О. В., Слюсарев А. В.** Управление адаптивным развитием промышленных предприятий: монографія. Донецьк, 2007. 276 с.
6. **Карачина Н. П.** Машинобудування України: сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку за умов економічної кризи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2009. № 647. С. 64–70.
7. **Максименко І. О.** Формування стратегії управління економічним розвитком підприємства (на прикладі підприємств легкої промисловості): автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Київ, 2010. 20 с.
8. **Оберемчук В. Ф.** Стратегія підприємства. Київ: МАУП, 2000. 128 с.
9. Офіційний сайт Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України. URL: <http://www.smida.gov.ua>
10. **Пономаренко В. С., Тридід О. М., Кизим М. О.** Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2003. 328 с.
11. **Степанова Т. А., Квилинский А. С., Сюзяева О. В.** Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ*. Серія «Економічна». 2009. № 36-1. С. 147–154.

12. **Терентьева Т. В.** Обеспечение устойчивости развития рыбохозяйственных предпринимательских структур в период кризиса. СПб.: Издательство Политехнического университета, 2011. 188 с.

13. **Турило А. М., Святенко С. В., Турило А. А.** Діагностика економічного розвитку підприємства на основі показників еластичності та адаптованості. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 722. С. 394–398.

Науковий керівник – Лепейко Т. І., доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри менеджменту та бізнесу Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця

REFERENCES

- Avanesova, N. E., and Marchenko, O. V. *Stratehichne upravlinnia pidpriemstvom ta suchasnym mistom: teoretyko-metodychni zasady* [Strategic enterprise management and the modern city: theoretical and methodological foundations]. Kharkiv, 2015.
- Afanasiev, B. V. "Ekonomika pidpriemstv mashynobuduvannya Ukrainy: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku" [The economy of engineering enterprises of Ukraine: modern state and prospects of development]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. Seriya: Ekonomichni nauky vol. 7, no. 8 (2014): 71-74.
- Denisov, V. T., Grishchenko, O. V., and Sliusarev, A. V. *Upravleniye adaptivnym razvitiem promyshlennykh predpriyatiy* [Managing adaptive development of industrial enterprises]. Donetsk, 2007.
- Honcharov, V. M., and Makarenko, N. V. *Formuvannya stratehii upravlinnia rozvytkom promyslovoho pidpriemstva na osnovi pokaznykiv efektyvnosti* [Formation of strategy of development management of an industrial enterprise on the basis of performance indicators]. Luhansk: Vyd-vo SNU im. V. Dalia, 2007.
- Heiets, V. M. *Modeliuvannya ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo* [Simulation of economic security: state, region, enterprise]. Kharkiv: INZhEK, 2006.
- Karachyna, N. P. "Mashynobuduvannya Ukrainy: suchasnyi stan, tendentsii ta perspektyvy rozvytku za umov ekonomichnoi kryzy" [Mechanical engineering of Ukraine: modern condition, tendencies and prospects of development in conditions of economic crisis]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*, no. 647 (2009): 64-70.
- Maksymenko, I. O. "Formuvannya stratehii upravlinnia ekonomichnym rozvytkom pidpriemstva (na prykladi pidpriemstv lehkoj promyslovosti)" [Formation of strategy of economic development of the enterprise (on the example of enterprises of light industry)]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.04*, 2010.
- Oberemchuk, V. F. *Stratehiia pidpriemstva* [Enterprise strategy]. Kyiv: MAUP, 2000.
- Ofitsiynyi sait Ahentstva z rozvytku infrastruktury fondovoho rynku Ukrainy. <http://www.smida.gov.ua>
- Ponomarenko, V. S., Trydid, O. M., and Kyzym, M. O. *Stratehiia rozvytku pidpriemstva v umovakh kryzy* [The enterprise development strategy in crisis conditions]. Kharkiv: INZhEK, 2003.
- Stepanova, T. A., Kvilinskiy, A. S., and Syuzayeva, O. V. "Formirovaniye strategii razvitiya predpriyatiya v usloviyakh izmenchivoy vneshney sredy" [Formation of strategy of development of the enterprise in the conditions of changeable external environment]. *Naukovi pratsi DonNTU*. Seriya ekonomichna, no. 36-1 (2009): 147-154.
- Terenteva, T. V. *Obespecheniye ustoychivosti razvitiya rybokhozyaystvennykh predprinimatelskikh struktur v period krizisa* [The sustainability of fishery business entities in the period of crisis]. St. Petersburg: Izd-vo Politekhicheskogo universiteta, 2011.
- Turylo, A. M., Sviatenko, S. V., and Turylo, A. A. "Diahnostyka ekonomichnoho rozvytku pidpriemstva na osnovi pokaznykiv elastychnosti ta adaptovanosti" [Diagnostics of economic development on the basis of the elasticity and adaptability]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*, no. 722 (2012): 394-398.